

Ədalət Mustafayev

<https://orcid.org/0009-0009-6092-6685>

Dr., Head of the Department of "History of the Karabakh War and the Great Return Movement," Institute of History, Azerbaijan National Academy of Sciences, Azerbaijan, azerbaijanedalet_mustafayev@mail.ru

Murat Cavlak

<https://orcid.org/0009-0008-0328-1270>

Student, Department of History, TOBB University of Economics and Technology, Türkiye, m.cavlak@etu.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Mustafayev, Ə. & Cavlak, M. (2025). Tarihi Bağlamda I. Dağlık Karabağ Savaşı'nın Gelişimi (1988–1994). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (5), 307-320.

Tarihi Bağlamda I. Dağlık Karabağ Savaşı'nın Gelişimi (1988–1994)

Öz

Dağlık Karabağ Bölgesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Azerbaycan ile Ermenistan arasında önemli bir tartışma konusu hâline gelmiştir. Yıllar içerisinde bölgenin demografik yapısının değiştirilmesi, bölgeye yerleştirilen göçmenler ve Azerbaycan içinde ortaya çıkan çeşitli ayaklanmalar, gerilimi artırarak iki devlet arasında 1988–1994 yılları arasında yaşanan bir savaşa dönüşmesine yol açmıştır. Bu savaş sonucunda bağımsızlığını yeni kazanan Azerbaycan'ın topraklarının yaklaşık %20'si işgal edilmiş, yüzbinlerce insan göçmen durumuna düşmüştür. Bu makale, iki devlet arasında yaşanan I. Dağlık Karabağ Savaşı'nı tarihsel bağlamda incelemekte ve dönemin siyasi gelişmeleriyle birlikte değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: I. Dağlık Karabağ Savaşı, Azerbaycan, Ermenistan, Güney Kafkasya

The Development of the First Nagorno-Karabakh War in Historical Context (1988–1994)

Abstract

The Nagorno-Karabakh region became a major point of contention between Azerbaijan and Armenia following the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics. Over the years, the alteration of the region's demographic structure, the settlement of migrants, and various uprisings that emerged within Azerbaijan intensified tensions and ultimately led to a war between the two states from 1988 to 1994. As a result of this conflict, nearly 20 percent of the newly independent Azerbaijan's territory was occupied, and hundreds of thousands of people were displaced. This article examines the First Nagorno-Karabakh War within its historical context and evaluates it in relation to the political developments of the period.

Keywords: First Nagorno-Karabakh War, Azerbaijan, Armenia, South Caucasus

Copyright and License Statement

All publication and copyright of this article are held by the Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. The article is made available by the journal as open access under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Under this license, the article may be used, reproduced, and shared in any medium for non-commercial purposes, provided that proper scholarly attribution is given; however, the original content may not be altered, transformed, or used to create derivative works. The scientific, legal, and ethical responsibility for the content of the works published in the journal rests entirely with the author(s) of the article; the journal's editors and editorial board cannot be held responsible for this content. All requests concerning commercial reuse, translation, or republication of the article must be directed to the journal's editorial board at akademiktarihvedusunce@gmail.com.

Giriş

Ticaret yollarının, enerji koridorlarının ve önemli geçiş noktalarının kesiştiği Güney Kafkasya, tarih boyunca dikkatlerin üzerinde yoğunlaştığı bir bölge olmuştur. Doğusunda Hazar Denizi, batısında Karadeniz ve Anadolu toprakları, güneyinde ise İran ile çevrili olan bölge, sarp dağlarla kaplı bir coğrafyaya sahiptir. İran, Anadolu ve Kuzey Kafkasya için stratejik bir geçit konumunda bulunan Güney Kafkasya, pek çok dinî ve etnik farklılığı da bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle bölge, zaman zaman jeopolitik çıkarların çatıştığı ve çeşitli sorunların üretildiği bir alan hâline gelmiştir. Dolayısıyla Güney Kafkasya'nın jeopolitik ve stratejik önemi, bölge içinde yaşanan çekişmelerin uluslararası düzeyde etkiler yaratmasına neden olmaktadır.

Birçok devletin ve ordunun hâkimiyet mücadelesi verdiği bölge, 17. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan Osmanlı–Safevî savaşları sırasında iki devlet arasındaki çarpışmaların merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Aynı dönemde batıda Habsburglarla savaşan Osmanlı Devleti, doğuda Şah Abbas'ın orduları karşısında mağlup olmuşsa da Karabağ toprakları 1735 yılına kadar Osmanlı idaresinde kalmış ve merkezi Gence şehri olmuştur (Hatamzad, 2013). 10 Mart 1735'te İran ile Rusya arasında imzalanan Gence Antlaşması'yla Karabağ toprakları İran'ın kontrolüne geçmiştir (Mahmudov & Şükürov, 2009). Rusya'nın, bölgede Osmanlı hâkimiyetine karşı bir süreliğine İran'ı tercih ettiği söylenebilir. Bu tarihten kısa bir süre sonra Osmanlılar ile Ruslar arasında savaş başlamıştır. Nadir Şah'ın ölümüyle birlikte bölgedeki merkezi otoritenin zayıflaması, Karabağ Hanlığı'nın ilanına yol açmıştır (Kuduban & Kaya, 2017). Böylece Rusya, İran ve Osmanlı arasında oldukça stratejik bir konumda yerel bir güç ortaya çıkmıştır. Karabağ Hanlığı, çevresinde kurulan diğer hanlıklarla birlikte bir tampon bölge görevi üstlenmiştir. Bu hanlıklar; Gence, Şeki, Şirvan, Bakü, Guba, Nahçıvan, Talış (Lenkeran) ve İrevan hanlıkları olup, bölgedeki nüfuzlu Azerbaycan Türk beyleri tarafından idare edilmekteydi ve bölge hâkimiyeti için rekabet hâlindeydiler (Aslan, 2023). Rusların 19. yüzyılın başlarında Azerbaycan topraklarına doğru ilerleyişi hız kazanmış ve 3 Ocak 1804'te Gence zapt edilmiştir. Rus ordularına karşı koyamayan Karabağ Hanlığı, Rus hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu hâkimiyet, 1813'te Rusya ile İran arasında imzalanan Gülistan Antlaşması'yla kalıcı hâle gelmiştir. Nahçıvan ve İrevan hanlıkları hariç diğer hanlıklar Rus himayesi altına girmiş, İran ise bu bölgelerden çekilmiştir (Aslan, 2023). Nahçıvan ve İrevan hanlıkları ise 1828 tarihli Türkmençay Antlaşması'yla Rusya'ya bağlanmıştır. Böylece Rus İmparatorluğu, Güney Kafkasya topraklarının büyük bir kısmını kontrol altına almış ve bölgedeki hanlıkları lağvetmiştir. Karabağ Hanlığı da 1822'de

kaldırılarak merkezi Şuşa olan bir eyalet hâline getirilmiştir (Həsənov, 2022). Bölgenin demografik yapısı üzerine çalışmalar yapan George Bournoutian, Rus nüfus araştırmaları ve anketlerinin yanında Farsça divan kayıtları ile Ermeni Kilisesi'ne ait belgeleri de kullanmıştır. Bournoutian'a (1982) göre "Doğu Ermenistan" olarak adlandırılan bölgede, Ermeni nüfus 14. yüzyıl ortalarına kadar çoğunlukta idi. Bahsettiği bölge, İrevan Hanlığı topraklarını kapsamaktadır. Selçuklular ve Bizans arasındaki mücadeleler sırasında küçük Ermeni prensliklerinin varlıklarını koruyabildiğini belirten Bournoutian, Timur'un fetihleriyle birlikte Türk tayfa ve boylarının bölgede çoğunluğu oluşturduğunu ileri sürmektedir.

İran hâkimiyeti döneminde bölgedeki Ermeni nüfusun hiçbir zaman Müslüman nüfustan fazla olmadığı, hatta İrevan Hanlığı nüfusunun yüzde yirmisinden azını oluşturduğu belirtilmektedir. 1830 sonrasında ise toplam nüfus içinde Ermeni oranının yüzde 30–50 arasında değiştiğine dair görüşler vardır (Bournoutian, 1982, s. 74). Bununla birlikte, Rus–İran ve Osmanlı–Rus savaşları sonucunda bölgeye göç eden Ermeni nüfusun birçok bölgede çoğunluğu oluşturamadığı görülmektedir.

Ermeni nüfusun iskân politikaları üzerinde durmak gerekir. Osmanlı ve İran topraklarından göç eden Ermenilerin özellikle Karabağ bölgesine yerleştirilmesi, bölgenin demografik yapısında önemli değişimlere yol açmıştır. Şuşa ve çevresindeki Azerbaycan Türk nüfusunun oranı 1832'de yüzde 91 iken 1886'da yüzde 41,5'e düşmüştür (Həsənov B., 2022, s. 44). Osmanlılar ile Rusya arasındaki savaş dönemlerinde bölgeye iskân edilen Hristiyan unsurlar, Azerbaycan'daki Müslüman nüfus ile Anadolu arasına yerleştirilmiştir. Bununla birlikte, Ermeni nüfus İrevan Hanlığı topraklarında azınlık durumundayken, I. Nikolay döneminde Nahçıvan ve İrevan hanlıklarının toprakları 1828'de "Ermeni Vilayeti" adıyla birleştirilmiştir (Bournoutian, 2006). 1840 yılına kadar varlığını sürdüren bu idarî yapı, bölgedeki yerel otoritelerin etkisini azaltmaya yönelik bir geçiş yönetimi olarak değerlendirilebilir. 1840'tan itibaren Çarlık Rusyası'nın uyguladığı idarî düzenlemeler sonucunda, bölgeye Ermenilerin yerleştirilmesi hız kazanmış; Azerbaycanlı nüfusun baskı altında kalması ve zorunlu göç süreçleri yaşanmıştır. Bu durum, 1917 Şubat Devrimi'ne kadar devam etmiştir. Tarihte ilk kez bölgeyi tek bir siyasi yapı altında toplayan Transkafkasya Federasyonu yalnızca kısa bir süre varlığını sürdürebilmiş; Mayıs 1918'de federasyonun dağılmasıyla Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan devletleri ortaya çıkmıştır (de Waal, 2019). Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kurulması ve Kızıl Ordu'nun Güney Kafkasya'yı işgaliyle birlikte bölge Gürcistan SSC, Azerbaycan SSC ve Ermenistan SSC olarak üç ayrı yapıya ayrılmıştır. Böylece günümüze kadar uzanan sınır ve toprak tartışmalarının temeli yeniden atılmıştır.

Stalin'in 9 Kasım 1920'de Bakü'de yaptığı konuşmada, Nahçıvan ve Zengezur'un ancak Ermenistan'da bir Sovyet hükümeti kurulması durumunda bu ülkeye verilebileceği ifade edilmiştir (Rahımlı, 2023, s. 284). Kısa süre sonra Ermenistan'da Sovyet yönetimi kurulmuş ve Zengezur bu ülke sınırlarına dâhil edilmiştir. Aynı konuşmada Stalin'in Nahçıvan'dan da söz ettiği, böylece Azerbaycan ile Nahçıvan arasındaki kara bağlantısının kesildiği görülmektedir. Nahçıvan'ın statüsü bir süre bağımsız Sovyet yönetimi ile Azerbaycan SSC'ye bağlı bir yapı arasında değişkenlik göstermiştir.

Azerbaycan SSC Merkez İcra Komitesi'nin 7 Haziran 1923 tarihli kararıyla "Dağlık Karabağ Özerk Vilayeti" oluşturulmuştur (Əzizov, 2021). Ermenistan'ın, Dağlık Karabağ topraklarının Stalin tarafından Azerbaycan'a verildiği yönündeki iddiaları bu döneme dayanmaktadır; ancak bölgenin tarihsel süreçte Ermeni çoğunluğuna sahip olmadığı açıktır. Dağlık Karabağ Özerk Vilayeti, 26 Kasım 1991'de Azerbaycan'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne aykırı faaliyetlerde bulunduğu ve etnik gerilimleri derinleştirdiği gerekçesiyle kaldırılmıştır.

Sumgayıt Olayları

Dağlık Karabağ Özerk Vilayeti'nin Ermenistan ile birleşmesi yönündeki tartışmalar, 1980'li yıllarda yeniden gündeme gelmiştir. Mihail Gorbaçov'un "Yeniden Yapılanma" (*Perestroyka*) politikası, Ermenistan'ın Dağlık Karabağ bölgesine ilişkin taleplerini resmî düzeyde dile getirmesinin önünü açmıştır. Bu dönemde Gorbaçov'un ekonomi danışmanlarından biri olan ve kendisine yakınlığıyla bilinen Abel Aganbegyan, *Humanité* gazetesine verdiği demeçte Dağlık Karabağ'ın Ermenistan'a bağlanmasının uygun olacağını belirtmiştir (Əzizov, 2021). Yeniden Yapılanma politikalarının yarattığı bu tartışmalar sırasında Haydar Aliyev, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Siyasi Büro Üyesi ve SSCB Bakanlar Kurulu Başkanının Birinci Yardımcısı olarak görev yapmaktaydı. Ancak izlenen politikalara yönelik eleştirileri nedeniyle Aliyev, Ekim 1987'de görevinden istifa etmiştir.

Moskova'nın Dağlık Karabağ'daki olaylardaki rolüne ilişkin iki temel görüş öne çıkmaktadır: Merkez yönetimin olayları yeterince ciddiyetle ele almadığı veya gelişmeleri bilinçli biçimde yönlendirdiği düşünülmektedir. 22-24 Şubat 1988 tarihlerinde Ağdam ile Hankendi (Xankəndi) arasındaki Askeran (Əsgəran) yakınlarında iki Azerbaycan vatandaşının öldürülmesi, bölgedeki gerginliği tırmandırmıştır. Bu gelişmenin ardından Ermenistan SSC topraklarındaki Azerbaycanlıların bölgeyi terk etmeye zorlandıkları, ayrıca Dağlık Karabağ

Özerk Vilayeti sınırları içinde Azerbaycanlılara yönelik baskı iddialarının yayıldığı görülmüştür.

Bu olayları izleyen 27–29 Şubat 1988 tarihlerinde Bakü’ye yaklaşık 30 kilometre uzaklıktaki sanayi kenti Sumgayıt’ta protesto gösterileri başlamış, olaylar kısa sürede kitlesel şiddet hareketlerine dönüşmüştür. Çatışmalarda 26 Ermeni ve 6 Azerbaycanlı hayatını kaybetmiştir (Tuncerli, 2019). Sumgayıt olaylarına ilişkin davalar ve soruşturmalar hem Ermenistan SSC hem de Azerbaycan SSC topraklarında yürütülmüş, süreç SSCB Başsavcılığı’nın yetkisi altında gerçekleştirilmiştir. Dava iddianamesi, SSCB Başsavcılığı nezdinde Özel Önemli Davalar Üzere Sorgu Yargıcı ve Baş Adliye Müşaviri Vladimir Sergeyeviç Kalkin tarafından imzalanmıştır (İsmayılov, 2010). Kalkin ayrıca SSCB Savcılığının Sumgayıt olaylarını araştıran soruşturma grubunun başkanlığını üstlenmiştir (18/55461-88 Sayılı Cinayet Davası İddianamesi, 1988). Soruşturmanın SSCB Başsavcılığı tarafından yürütülmesi, davanın Azerbaycan tarafından tek taraflı şekilde ele alınmadığını göstermektedir. Yargı süreci Azerbaycan SSC sınırlarının dışında, Ermenistan SSC’de yürütülmüş; olayların baş aktörlerinden biri olarak tanımlanan Eduard Robertoviç Grigoryan, İrevan Savcılığı’nda mağdurlar tarafından teşhis edilmiştir (İsmayılov, 2010). Devlet adına iddia makamını Savcı Aslan İsmayılov yürütmüş ve dava, “toplu kargaşa ve talan” suçlamasıyla açılmıştır.

Soruşturma sonucunda hazırlanan “18/55461-88 sayılı cinayet davası iddianamesi” kamuoyuna sunulmuş, iddianamede mağdur ifadeleri ve sanık beyanlarına dayanarak olayların baş planlayıcısı ve örgütleyicisinin 1959 doğumlu Eduard Grigoryan olduğu belirtilmiştir. Grigoryan’ın Ermeni kökenli olduğu, olayların yaşandığı dönemde Sumgayıt’ta ikamet ettiği ve diğer sanıkları teşvik ettiği yönünde ifadeler yer almıştır (İsmayılov, 2010). Grigoryan’ın olaylardaki konumu, tanık ve mağdur ifadeleriyle desteklenmiştir. Bu durum, olayların niteliği ve yönlendirilme biçimi hakkında farklı yorumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savcı İsmayılov, Grigoryan’ı olayların provoke edilmesinde aktif bir rol üstlenen kişi olarak değerlendirmiştir (İsmayılov, 2010). Mahkeme sürecinde Grigoryan hakkında idam cezası talep edilmesine karşın, mahkeme tarafından 12 yıl hapis cezası verilmiştir (İsmayılov, 2010). Bu karar, davanın hukuksal sürecine ilişkin tartışmaların devam etmesine neden olmuştur.

1988 Şubat’ında yaşanan Sumgayıt olayları, Azerbaycan SSC ile Ermenistan SSC arasında Dağlık Karabağ Özerk Vilayeti’nin statüsüne dair artan gerilimin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Olayların, aynı dönemde Azerbaycan’da yükselen bağımsızlık söylemleriyle eş zamanlı gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Uluslararası basında Azerbaycan SSC’nin olayların sorumlusu olarak gösterilmesi, ülkenin imajı üzerinde olumsuz etkiler

yaratmıştır. Ancak soruşturma sürecinin hem Azerbaycan hem de Ermenistan makamları tarafından yürütülmüş olması, olayların karmaşık yapısını ortaya koymaktadır. Askeran'daki ölümlerle Sumgayıt'taki gelişmeler arasında kısa bir zaman aralığının bulunması, bölgedeki tansiyonun hızla silahlı çatışma boyutuna ulaşmasına neden olmuştur.

Gence'de (Kirovabad) Ayaklanma

Gence, Güney Kafkasya bölgesinin önemli şehirlerinden biridir. Osmanlı hâkimiyeti döneminde bölgenin idarî merkezi olan şehir, aynı zamanda kültürel bakımdan da zengin bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, Azerbaycan toprakları içindeki diğer merkezlere kıyasla daha yoğun bir nüfusa sahiptir. Gence Şehir İcra Hakimiyeti'nin verilerine göre, 1 Ocak 2024 itibarıyla şehrin nüfusu 330.700'dür ("Əhalisi," n.d.). Bu rakam, Gence'yi Bakü ve Sumgayıt'tan sonra ülkenin en kalabalık üçüncü şehri konumuna getirmektedir.

Rus hâkimiyeti döneminde Gence, Yelizavetpol ve Kirovabad adlarıyla anılmıştır. *The New York Times*'ın 25 Kasım 1988 tarihli haberinde, Gence'de Ermenilere yönelik protestoların gerçekleştiği, şehirde telefon hatlarının kesildiği ve sokağa çıkma yasağı ilan edildiği bildirilmiştir. Haberde, olayların şehirdeki yaklaşık 100.000 Ermeni'nin tahliyesini gerektirecek boyutta olduğu belirtilmiştir (Taubman, 1988). Bununla birlikte, Gence'deki Ermeni nüfusuna ilişkin bazı iddiaların gerçeği tam olarak yansıtmadığı düşünülmektedir. Bölgedeki Çaykend köyü, bir dönem Ermeni silahlı gruplarının etkin olduğu bir merkez hâline gelmiştir. Stuart J. Kaufman'ın analizine göre, bu süreçte Nahçıvan ve Gence'de yaşayan Müslüman Azerbaycanlılarla Hristiyan Ermeniler arasında karşılıklı saldırılar meydana gelmiş ve olaylar Ermenistan'a da sıçramıştır. Kaufman'a göre, Azerbaycan'dan ayrılan Ermeniler çoğunlukla Bakü ve Gence gibi şehirlerden gelirken, Ermenistan'dan ayrılan Azerbaycanlılar daha çok kırsal bölgelerden göç etmiştir (Kaufman, 1998). *Los Angeles Times*'ın 27 Kasım 1988 tarihli haberinde ise Gence'de 130 kişinin öldüğüne dair iddialar yer almış, ayrıca üç Azerbaycanlının da hayatını kaybettiği bildirilmiştir (Parks, 1988). Habere göre, Sovyet askeri birlikleri şehirde şiddet olaylarını bastırmaya çalışmış ancak ölümleri önlemekte yetersiz kalmıştır.

Gence'de yaşananlar, dönemin toplumsal huzursuzluğu ve etnik gerginliklerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Sumgayıt olaylarında olduğu gibi, söylentiler ve karşılıklı güvensizlik duygusu halk arasında saldırgan davranışların artmasına yol açmıştır. Şehirde büyük bir askeri birlik bulunmasına rağmen olayların önlenememesi, bölgedeki tansiyonun yüksekliğini göstermektedir. Dağlık Karabağ'a coğrafi olarak yakın konumda bulunan Gence'deki gelişmelerin, olayların uluslararası basında tek taraflı biçimde Azerbaycanlıların

sorumluluğunda yansıtılmasıyla, Dağlık Karabağ Özerk Vilayeti'nin statüsüne ilişkin tartışmalarda Ermenistan SSC lehine bir algı oluşturduğu değerlendirilebilir.

Yanvar Faciası (20 Ocak Olayları)

Sumgayıt Olayları'nın ardından Dağlık Karabağ'ın Ermenistan ile birleştirilmesi konusu gündemden düşmemiştir. Ermenistan SSC'nin 1 Aralık 1989 tarihli kararı, Dağlık Karabağ Özerk Vilayeti'nin Ermenistan topraklarına katılmasına hükmetmiş, ancak bu karar hem Sovyetler Birliği Anayasası'na hem de Azerbaycan SSC Anayasası'na aykırı biçimde tek taraflı olarak alınmıştır. Bu durum, uzun süredir fiilen gerçekleştirilmek istenen bir hedefin hukuki zemin arayışı olarak değerlendirilebilir.

Ermenistan SSC'nin bu yöndeki adımları karşısında Moskova'nın izlediği politika, Azerbaycan'da milliyetçi ve bağımsızlık yanlısı bir atmosferin güçlenmesine neden olmuştur. Ocak 1990 itibarıyla Bakü'de düzenlenen protesto ve gösterilere karşı Sovyet yönetimi, 19–20 Ocak gecesi olağanüstü hâl ilan ederek şehre askerî bir operasyon başlatmıştır. Operasyonun gerekçesi, şehrin girişine kurulan barikatların kaldırılması yönündeki ultiatomun yerine getirilmemesi olarak açıklanmıştır. Kızıl Ordu birlikleri Bakü'ye kara, deniz ve hava yoluyla girmiştir.

Sovyet yönetimi, operasyonun halkı sakinleştireceğini öngörmüşse de gelişmeler bunun tersine sonuçlanmış ve Bakü halkı direnişe geçmiştir. Dönemin SSCB Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Gennadi Gerasimov, Paris'te yaptığı açıklamada, askerî birliklerin yalnızca kendilerini savunmak amacıyla ateş açtıklarını ifade etmiş, ancak bir iç savaşın eşiğinde olduklarını da itiraf etmiştir (Milliyet, 1990a). Bu açıklama kısa sürede Türkiye basınında da yankı bulmuştur. Milliyet gazetesinde Azerbaycan Halk Cephesi liderlerinden Abbas Abdulla'nın “Askerler Herkese Ateş Açıyor” başlıklı yazısı yayımlanmış ve resmî söylemle çelişen tanıklıklara yer verilmiştir (Milliyet, 1990b). Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı'nın verilerine göre, olağanüstü hâl ilan edilmemesine rağmen Neftçala ve Lenkeran'da da siviller yaşamını yitirmiştir (Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi, 2024). Olaylar Türkiye basınında geniş yer bulmuştur. Milliyet gazetesi 21 Ocak 1990 tarihli sayısında “Azerbaycan Kan Gölü” manşetini atarken (Milliyet, 1990b), Cumhuriyet gazetesi aynı gün “Azeriler Ayakta” başlığını kullanmıştır (Cumhuriyet, 1990). Sovyet yönetimi ise olayları Azerbaycan'da yükselen milliyetçi eğilimlerin sonucu olarak nitelendirmiştir (Milliyet, 1990b). Bakü'deki olayların ardından Nahçıvan Parlamentosu da harekete geçmiştir. Ermenistan tarafından gerçekleştirilen top atışlarının ardından Nahçıvan Parlamentosu, SSCB'den ayrılma ve Türkiye'ye katılma kararı almış; Türkiye, İran ve Birleşmiş Milletler'i bölgedeki sivilleri korumaya davet etmiştir (Milliyet, 1990b). Basında yer alan haberlerde, “Azerbaycan Yas Tutuyor” (Milliyet, 1990c),

“Çocukları Bile Öldürdüler” (Milliyet, 1990c) ve “...Bize Yardım Edin” (Milliyet, 1990c) başlıklarıyla olayların insani boyutu vurgulanmıştır. Hürriyet gazetesi ise “İşte Azerbaycan Katliamı” manşetiyle gelişmeleri aktarmıştır (Hürriyet, 1990). Bu olaylar, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki diplomatik ilişkilerde de gerginliğe yol açmış, Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz’ın Sovyet Büyükelçisi Çernişev’e ciddi endişelerini iletmesine neden olmuştur (Milliyet, 1990d). Bu süreçte, 1921 tarihli antlaşmanın Türkiye’ye Nahçıvan konusunda söz hakkı tanıdığı yönündeki yorumlar gündeme gelmiştir.

Batı dünyası ise olaylara farklı yaklaşmıştır. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet müdahalesini Azerbaycan’daki olayları bastırma ve Ermeni nüfusu koruma amacıyla gerçekleştirilmiş bir operasyon olarak değerlendirmiştir (Milliyet, 1990e). Gorbaçov’un söylemleri de bu yöndedir. Sumgayıt Olayları’ndan itibaren Azerbaycan, Batı medyasında saldırgan bir taraf olarak yansıtılmıştır. Bu çerçevede hükümetin gösterdiği sert tepki, Batı basınında destek görmüştür. Sonuç olarak, “Yanvar Faciası” veya “Kanlı Ocak” olarak adlandırılan bu olaylar, Azerbaycan’da ulusal bilincin güçlenmesinde ve bağımsızlık sürecinin hızlanmasında dönüm noktalarından biri olmuştur.

Azerbaycan’ın Bağımsızlığıyla Çatışmaların Büyümesi

18 Ekim 1991’de Azerbaycan’ın bağımsızlık kararı mecliste kabul edilmiştir. Azerbaycan’ın ve kısa süre sonra Ermenistan’ın bağımsız birer devlet hâline gelmesiyle birlikte, Dağlık Karabağ Sorunu artık devletlerarası bir nitelik kazanmıştır. Bölge, uluslararası toplum tarafından Azerbaycan toprakları içinde kabul edilmekteydi; ancak fiilî kontrol Ermenistan’ın elindeydi.

Thomas de Waal’a göre Ermenistan, yeni kurulan bir devlet olarak başka bir ülkenin topraklarını resmen ilhak etmiş görünmek istemediğinden bölgeyi kendi toprağı ilan etmemiş ve kurulan yapıyı resmî olarak tanımamıştır; buna rağmen yönetim fiilen Ermenistan’ın kontrolü altındaydı (de Waal, 2003). 8 Eylül 1991’de yapılan seçimleri kazanan Ayaz Mutallibov, bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti’nin ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Bağımsızlık ilanının ardından çatışmalar daha geniş bir alana yayılmış ve yoğunluğu artmıştır. de Waal (2003), savaşın iki tarafça da başlatılmadığını, hatta Azerbaycanlı ve Ermeni halkların savaşmak istemediklerini belirtir. Ona göre, 1991 baharında Ermenistan’ın Azerbaycan sınırındaki köylerini savaşa hazırlamak için giden kişi Monte Melkonyan’dır.

Melkonyan, Kaliforniya doğumlu olup 1980’li yıllarda ASALA örgütünün liderlerinden biridir. Hankendi ve Şuşa çevresindeki çatışmaların ağır silahların kullanıldığı geniş çaplı muharebelere dönüşmesi, 5 Mayıs 1994’e kadar sürecek olan savaşın başlangıcını

oluşturmuştur. 1988'den itibaren bölgede istikrarın bozulması, aynı dönemde Gürcistan'da da ayrılıkçı hareketlerin silahlı çatışmalara dönüşmesiyle birlikte daha da hız kazanmıştır.

Savaşın cephe hatları şehir ve köylerin içine kadar girmiş, bu durum hem toplumsal düzeni hem de bölgesel güvenliği derinden etkilemiştir. Ermenistan ve Azerbaycan arasında askerî anlamda dengeden söz etmek zordur. Her iki ülke de SSCB'den devrıldıkları silah ve askerî unsurları kullanmakla birlikte, Ermenistan ordusunun daha donanımlı ve eğitilmiş birliklerden oluştuğu kabul edilmektedir (Dahlburg, 1992; de Waal, 2003). Bu koşullar altında Azerbaycan kuvvetlerinin 25 Ocak 1992'de Şuşa yakınlarındaki Daşaltı köyünü Ermeni güçlerinden geri almak amacıyla başlattığı harekât başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Daşaltı operasyonundaki ağır kayıplar, Ermeni kuvvetlerinin Şuşa yönünde ilerlemesini kolaylaştırmış ve 9 Mayıs 1992'de Şuşa'nın işgal edilmesiyle sonuçlanmıştır. Şuşa Rayon İcra Hakimiyeti'nin açıklamasına göre, söz konusu operasyonda Azerbaycan ordusu 90 asker kaybetmiştir (Şuşa Rayon İcra Hakimiyyəti, 2022). Şuşa, Karabağ toprakları içerisinde hem dağlık coğrafi yapısı hem de Hankendi'ne yakın konumu nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Bu durum, Ermeni kuvvetlerinin Hankendi ve Füzuli yönlerine erişimini kolaylaştırmıştır.

Hocalı Katliamı

Askeran yakınlarındaki Hocalı kasabası, Ermeni kuvvetleri tarafından abluka altına alınan bölgelerden biriydi. Yukarıda Azerbaycan kuvvetlerine karşı daha donanımlı olduğu belirtilen Ermeni birlikleri, SSCB'nin 366. Motorize Piyade Alayı'na ait ekipmanları da kullanarak bölgede askerî üstünlük sağlamaktaydı. Hocalı Rayon İcra Hakimiyeti verilerine göre 1992 yılında kasabada yaklaşık 2.500 kişi yaşamaktaydı (Azerbaycan Respublikası Xocalı Rayon İcra Hakimiyyəti, 2024). Abluka nedeniyle kasabadan ayrılamayan sivil halk, küçük bir grup tarafından korunmaya çalışılmıştır. Direniş, 25 Şubat'ı 26 Şubat'a bağlayan gece kırılmıştır. Ermeni kuvvetlerinin kasabayı ele geçirirken gerçekleştirdiği saldırılar Azerbaycan kamuoyunda büyük tepkiye yol açmıştır. Kasabayı terk etmeye çalışan sivillere ateş açılması, evlerin basılması, kasabanın ateşe verilmesi ve bazı sivillerin rehin alınması, olayların ağır bir insani trajediye dönüştüğünü göstermektedir.

Olaylardan önce bölgeyi iki kez ziyaret eden Thomas Goltz, 7 Mart 1992 tarihli *The Washington Post* yazısında Hocalı'ya ilişkin gözlemlerini aktarmıştır (Goltz, 1992). Goltz, kasabada Müslüman Azerbaycanlıların yaşadığını ve ayrılıkçı hareketlere destek vermediklerini vurgulamıştır. İlk ziyaretinde Hocalı'da bazı inşa faaliyetlerinin sürdüğünü, ikinci ziyaretindeyse hem bu çalışmaların hem de halkın umudunun kalmadığını belirtmiştir. Kasaba halkının yaklaşan Ermeni birliklerinden kaçış yolu bulamadığını ve ölüme terk edildiğini ifade eder. Goltz, görüştüğü kişilerin çoğunun sonrasında öldürüldüğünü veya

kaybolduğunu bildirir. Ayrıca halkın, içinde bulunduğu durumdan Bakü yönetimini de sorumlu tuttuğunu yazar.

Goltz'un halkın hükümet aleyhindeki düşüncelerini aktarması önemlidir; zira 1992'de Azerbaycan, sadece askerî değil, aynı zamanda siyasi bir kriz de yaşamaktaydı. Muhalefet ile iktidar arasındaki gerilim ülkeyi iç savaşın eşiğine getirmiştir (Batur, 1992). Mutallibov'un olaylar karşısındaki temkinli tavrı, siyasi arenada tepkilere neden olmuştur. Ağdere yakınlarındaki Sırhavend'e yönelik saldırı sonrasında yaptığı açıklamada, barışçıl bir çözüm bulunmadığı takdirde geniş çaplı bir savaşın başlayabileceğini ifade etmiştir (Milliyet, 1992a).de Waal (2003), Mutallibov'un olayları bastırmaya çalıştığını, bu nedenle hem halk hem de muhalefet tarafından yoğun baskı altında kalarak istifaya zorlandığını belirtir.

Nitekim muhalefet baskısı, 26 Şubat'tan itibaren artmış ve Mutallibov 6 Mart 1992'de istifa etmiştir. *Milliyet* gazetesinde yayımlanan "Vahşete Lanet" başlıklı haberde, 300 Azerbaycanlı kadından haber alınamadığı bildirilmiş, saldırıların Nahçıvan'da da sürdüğü ifade edilmiştir (Milliyet, 1992b; Şıktaş, 1992). Hocalı'da yaşanan olayların temel amaçlarından birinin, Azerbaycanlı sivilleri korkutarak bölgeden uzaklaştırmak olduğu düşünülmektedir. Bu durum, bölgede Azerbaycan nüfusunun azınlığa düşmesine, dolayısıyla hak taleplerinin zayıflamasına ve Dağlık Karabağ sorununun Ermenistan lehine gelişmesine zemin hazırlamıştır. Hocalı'dan önce Şuşa çevresindeki Malıbeyli ve Kuşçular köylerinin 11 Şubat 1992'de basılması, bölgedeki saldırıların sistematik bir karakter taşıdığını göstermektedir (Mustafayev, 2015). Bu köylerden binlerce insan göç etmek zorunda kalmıştır. Bu sayı, 23 Ağustos 1993'te Füzuli'nin işgaliyle birlikte daha da artmıştır.

Ateşkese Giden Yol ve İç Kargaşa

Olayların dönüm noktalarından biri, stratejik öneme sahip Kelbecer'in Ermeni birlikleri tarafından işgali olmuştur. Mart 1993'ün sonlarında başlayan Kelbecer Kuşatması yaklaşık bir hafta sürmüş ve Nisan başında bölgenin Ermeni birliklerinin kontrolüne geçmesiyle sona ermiştir. Bu gelişme üzerine Türkiye, Ermenistan'a tepki olarak sınırını kapatma kararı almıştır. Türkiye'nin savaşın başlangıcından itibaren taraflarla iletişimi sürdürdüğü göz önünde bulundurulduğunda, Kelbecer'in işgali Türkiye'nin politik tarafsızlığını zedeleyen bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

4 Haziran 1993'te Suret Hüseyinov'un Gence'de başlattığı isyan, Azerbaycan'daki iç istikrarsızlığın derinleşmesine neden olmuştur. Hüseyinov, birlikleriyle Bakü'ye doğru ilerlemiş ve bu süreçte Cumhurbaşkanı Ebulfez Elçibey'in görev süreci sona ermiştir. Parlamantonun çağrısı üzerine Nahçıvan'dan gelen Haydar Aliyev devlet başkanlığı görevini üstlenmiştir (de

Waal, 2003). Aliyev'in iktidara gelişi, Azerbaycan kamuoyunda siyasal istikrar ve yeniden yapılanma konusunda umut yaratmıştır.

İç politik belirsizliklerle Bişkek görüşmelerine giden Azerbaycan, beklediği sonuçları elde edememiştir. 5 Mayıs 1994'te Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te imzalanan protokol, işgal altındaki toprakların iadesini sağlayamamıştır. Bu nedenle kalıcı bir barış antlaşması gerçekleştirilememiştir. Laçın, Şuşa, Hocavend, Hankendi, Ağdam, Kelbecer ve Füzuli gibi stratejik bölgelerin işgaliyle Azerbaycan topraklarının yaklaşık %20'si kontrol dışı kalmıştır. Savaşın sonunda her iki taraftan da çok sayıda insan mülteci durumuna düşmüştür.

Süreci denetlemek ve taraflar arasında kalıcı barış zemini oluşturmak amacıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu kurulmuştur. Waal (2003), grubun kaynaklara erişimindeki sınırlılıklar nedeniyle etkin bir çözüm üretilmediğini belirtmektedir. Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarda egemenlik hakkı uluslararası düzeyde tanınmıştır. Bölgedeki demografik yapının değişmesi ve yerel nüfusun zorunlu göçe uğraması, uzun süreli bir istikrarsızlık yaratmıştır.

Haydar Aliyev dönemiyle birlikte Azerbaycan yönetimi, Dağlık Karabağ sorununun müzakere yoluyla çözülmesi, ekonomik büyümenin sağlanması ve toplumsal refahın artırılması yönünde önlemler almıştır. Devletin öncelikli hedefi Karabağ'ın geri alınması olmuş, bu süreçte uluslararası kamuoyuna Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü vurgulanmıştır. Aliyev yönetimi, ordunun kurumsal yapısını güçlendirmeye, askerî personelin eğitim düzeyini artırmaya ve çağdaş silah sistemlerinin temin edilmesine yönelik politikalar uygulamıştır. Bu kapsamda, Türkiye başta olmak üzere çeşitli ülkelerle askerî işbirliği girişimleri geliştirilmiştir.

1994'teki ateşkesin ardından bu çalışmalar ivme kazanmış ve İlham Aliyev döneminde de stratejik istikrar politikası devam etmiştir. Sonraki süreçte Azerbaycan ordusunun askerî kapasitesini artırması, 2020 yılında yaşanan İkinci Karabağ Savaşı'nda topraklarının büyük bölümünü yeniden kontrol altına almasını sağlamıştır. Bu gelişme, ülkenin bölgesel etkinliğini artırmış ve Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin "Bir Millet, İki Devlet" anlayışı çerçevesinde güçlenmesine katkı sağlamıştır. İkinci Karabağ Savaşı'nın ardından imzalanan Şuşa Deklarasyonu, iki ülke arasındaki stratejik işbirliğini kurumsallaştıran önemli bir belge olmuştur.

Sonuç

Dağlık Karabağ Sorunu, yalnızca iki devlet arasındaki sınır anlaşmazlığı olarak değil, aynı zamanda Sovyet sonrası dönemin siyasal dönüşüm süreçlerini yansıtan çok katmanlı bir kriz olarak değerlendirilebilir. Çalışmada incelenen tarihsel süreç, 1980'lerin sonlarından itibaren Sovyetler Birliği'nin dağılma süreciyle hız kazanan etnik, siyasal ve jeopolitik

dinamiklerin Güney Kafkasya'daki güç dengelerini derinden etkilediğini göstermektedir. Sumgayıt Olayları, Gence Ayaklanması ve 1990 Yanvar Faciası, merkezî otoritenin zayıflamasıyla artan toplumsal gerilimlerin dışa vurumu olarak ortaya çıkmıştır. Bu olaylar, Azerbaycan toplumunda bağımsızlık arzusunu güçlendirmiş ancak aynı zamanda etnik çatışmaların derinleşmesine zemin hazırlamıştır. Bağımsızlık sonrasında ise, devlet inşası süreciyle eşzamanlı yürüyen Dağlık Karabağ Savaşı, yeni kurulan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin siyasal istikrarını doğrudan etkilemiştir. 1992 Hocalı Katliamı, çatışmanın insani boyutunu gözler önüne sermiş; savaşın yalnızca askerî değil, toplumsal bir travmaya dönüştüğünü göstermiştir. 1993'te Kelbecer'in işgali ve ardından yaşanan iç siyasi krizler, Azerbaycan'ın hem iç hem dış politikasında yeniden yapılanma gereğini ortaya koymuştur. Haydar Aliyev dönemi, bu bağlamda istikrarlı devlet inşası, ulusal güvenlik politikalarının kurumsallaşması ve bölgesel diplomasi çabalarıyla öne çıkmıştır. 1994 Bişkek Protokolü ile sağlanan ateşkes, çatışmaların geçici olarak durmasına rağmen kalıcı bir barışın tesisini sağlayamamıştır. Bununla birlikte, AGİT Minsk Grubu çerçevesinde yürütülen diplomatik girişimler, bölgesel barışın tesisinde sınırlı bir ilerleme kaydetmiştir. Ateşkestten sonraki dönemde Azerbaycan, askerî kapasitesini güçlendirmiş; bu süreç, 2020'deki İkinci Karabağ Savaşı'nda ülkenin toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmesinde belirleyici olmuştur.

Sonuç olarak, Dağlık Karabağ Sorunu'nun tarihsel seyri, ulusal kimlik inşası, devletleşme süreci ve bölgesel güç dengeleri açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmanın ortaya koyduğu veriler, çatışmanın yalnızca etnik veya tarihsel sebeplerle değil, aynı zamanda büyük güçlerin politikaları ve bölgesel güvenlik mimarisiyle ilişkili olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Barışın sürdürülebilirliği, taraflar arasında karşılıklı güvenin inşası, ekonomik işbirliği alanlarının genişletilmesi ve bölgesel diplomasi kanallarının güçlendirilmesiyle mümkün olacaktır.

Kaynaklar

18/55461-88 sayılı cinayet davası iddianamesi. (1988). *İçinde* A. İsmayılov (Ed.), *Sumgayıt – SSCB'nin çöküşünün başlangıcı* (Çev. E. Memmedova). Çarşoğlu Matbaası.

20 Yanvar – Ümumxalq hüzn günü. (2024, Kasım 23). *Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı*. <https://mod.gov.az/az/20-yanvar-faciesi-414/>

Azərbaycan SSR Ali Soveti (1920–1991-ci illər). (2024, Kasım 25). *Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisi*. <https://www.meclis.gov.az/news-az.php?id=15&lang=az>

Aslan, B. (2023). Çarlık Rusya hâkimiyeti döneminde Azerbaycan–Türkiye ilişkileri. *İçinde* İ. Tellioğlu (Ed.), *Başlangıçtan günümüze Türkiye–Azerbaycan ilişkileri* (ss. 421–524). Türk Tarih Kurumu.

- Batur, N. (1992, Mart 6). Azərbaycan iç savaşın eşiğinde. *Milliyet*, s. 6.
- Bournoutian, G. A. (1982). *Eastern Armenia in the last decades of Persian rule, 1807–1828*. Undena Publications.
- Bournoutian, G. A. (2006). *A concise history of the Armenian people*. Mazda Publishers.
- Cumhuriyet. (1990, Ocak 20).
- Dahlburg, J.-T. (1992, Şubat 29). Armenia–Azerbaijan war traps old Soviet regiments. *Los Angeles Times*. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1992-02-29-mn-2372-story.html>
- Daşaltı əməliyyatı'ndan 30 il ötür. (2022, Ocak 26). *Azərbaycan Respublikası Şuşa Rayon İcra Hakimiyyəti*. <http://www.shusha-ih.gov.az/az/news/856.html>
- de Waal, T. (2019). *The Caucasus: An introduction*. Oxford University Press.
- Əhalisi. (2024, Kasım 20). *Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti*. <https://ganja-ih.gov.az/az/ehalisi.html>
- Əzizov, E. (2021). *Vətən müharibəsi tarixi: şəxsiyyət faktoru*. Şərq–Qərb.
- Goltz, T. (1992, Mart 8). A town betrayed. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/1992/03/08/a-town-betrayed/9ef6628c->
- Hatamzad, Z. (2013). Foreign policy of the Safavid Empire during Shah Abbas I. *Life Science Journal*, 10(8s), 405–407.
- Həsənov, B. (2022). Şuşa şəhərində demoqrafik vəziyyət (XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri). *İçində Şuşa – 270: Arxeologiyası, tarixi, etnoqrafiya və antropologiyası: Respublika elmi konfransının tezisləri* (ss. 44–46). AMEA A.A. Bakıxanov adına Tarix İnstitutu.
- Həsənov, H. (2022). Şuşa şəhərinin sosial-iqtisadi inkişafı tarixindən (XIX–XX əsrin əvvəlləri). *İçində Şuşa – 270: Arxeologiyası, tarixi, etnoqrafiya və antropologiyası: Respublika elmi konfransının tezisləri* (ss. 45–47). AMEA A.A. Bakıxanov adına Tarix İnstitutu.
- Hürriyet. (1990, Ocak 25).
- Hürriyet. (1990, Ocak 26).
- İsmayılov, A. (2010). *Sumgayıt – SSCB'nin çöküşünün başlangıcı* (Çev. E. Memmedova). Çapşoğlu Matbaası.
- Kaufman, S. J. (1998, Mart). Ethnic fears and ethnic war in Karabagh. *Annual Meeting of the International Studies Association*, Minneapolis, MN.
- Kuduban, Ş. D. A., & Kaya, M. (2017). Karabağ'ın siyasi serüveni: İslam öncesinden Sovyet idaresine. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, 10(1), 113–124.

Los Angeles Times. (1988, Kasım 27). Soviet soldiers blocked dozens of Azerbaijani massacre attempts in continuing communal violence.

Mahmudov, Y. M., & Şükürov, K. K. (2009). *Vətən tarixi* (Cilt 4/1).

Milliyet. (1990a, Ocak 20).

Milliyet. (1990b, Ocak 21).

Milliyet. (1990, Ocak 22).

Milliyet. (1992, Mart 5).

Milliyet. (1992, Mart 6).

Mustafayev, Ə. (2015). Ermənilərin Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində törətdikləri kütləvi qırğınlar: Xocalı soyqırımı. *İçinde Azərbaycan və Şərqi Anadoluda türk-müsəlman əhaliyə qarşı soyqırımları (1914–1920) II beynəlxalq elmi konfransın materialları* (ss. 281–285).

Parks, M. (1988, Kasım 27). Soviet tells of blocking slaughter of Armenians. *Los Angeles Times*. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1988-11-27-mn-1060-story.html>

Rehimov, R. (2024, Ocak 20). Azərbaycan'ın bağımsızlığına giden yol: Kanlı Ocak. *Anadolu Ajansı Dünya*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-bagimsizligina-giden-yol-kanli->

Şıktaş, C. (1992, Mart 5). Ermeniler Nahçıvan'a da saldırdı. *Milliyet*, s. 6.

Şəhidlər. (2024, Ocak 26). *Azərbaycan Respublikası Xocalı Rayon İcra Hakimiyyəti*. <http://xocali-ih.gov.az/az/page/38.html>

Taubman, P. (1988, Kasım 25). Soviets ask halt in ethnic unrest in 2 republics. *The New York Times*, s. A1.

Tuncerli, Ö. (2019). Dağlık Karabağ sorunu kapsamında 1988 Sumgayıt olayları. *Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 3(2), 132–144.

Telif ve Lisans Bildirimi

Bu makalenin tüm yayın ve telif hakları *Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 'ne aittir. Makale, dergi tarafından Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) kapsamında açık erişimli olarak sunulmaktadır (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Bu lisans kapsamında, makale uygun bilimsel atıf yapılması koşuluyla ve yalnızca ticari olmayan amaçlarla her türlü ortamda kullanılabilir, çoğaltılabilir ve paylaşılabılır; ancak orijinal içeriğin değiştirilmesi, dönüştürülmesi veya üzerinde türev eser üretilmesi kesinlikle yasaktır. Dergide yayımlanan çalışmaların bilimsel, hukuki ve etik sorumluluğu tamamen makale yazar(lar)ına aittir; dergi editörleri ve yayın kurulu bu içerik nedeniyle sorumlu tutulamaz. Makalenin ticari yeniden kullanımı, çeviri veya yeniden yayımlanmasına ilişkin tüm talepler, derginin editör kuruluna akademiktarihvedusunce@gmail.com adresi üzerinden iletilmelidir.